

Kansankynttilä kuumana

Pierre Bourdieu, Sur la télévision. Suivi par L'emprise du journalisme. Paris: Liber éditions 1996, 95 s.

Pierre Bourdieun ranskalaista televisiota ja journalismin kenttää luotaava kirjanen herätti ilmestyessään joulukuussa 1996 kiivasta keskustelua paitsi yliopistollisissa piireissä, myös valtamedioissa. Helmikuussa 1997 teoksesta otettiin jo kuudes painos. *Sur la télévision* koostuu kolmesta puheenvuorosta, joissa Bourdieu tarkastelee television näkymätöntä sensuuria ja journalistisen kentän itseriittoisuutta, journalistista valekriittisyyttä sekä journalismin ja television vaikutusta muihin kulttuurialuesiin, kuten filosofiaan, politiikkaan ja kirjallisuuteen. Teoksen artikkelit esitettiin myös Collège de Francen televisioituina luentoina.

Televisiosarjojen, elokuvien, lastenohjelmien ja urheilulähetysten kaltaiset suositut ja paljon tutkitut televisioviihteen muodot jäävät täysin paitioon Bourdieun selvityksessä uutislähetysten, keskustelu- ja ajankohtaisohjelmien sekä paikoitellen visailujen muodostaessa teoksen ytimen. Bourdieu ei käsittele katsomisen nautintoja tai ohjelmien rakenteita, vaan ruotii televisiokulttuuria yleisemmällä tasolla. Hänen kritiikkinsä keskittyy ranskalaiseen televisioon, jonka superjulkiksiksi nousseet puheohjelmien juontajat ja heidän haastattelemansa "vakio-intellektuellit" ovat suurelta osin tuntemattomia maan rajojen ulkopuolella – poikkeuksena

kenties filosofi Bernard-Henri Lévy.

Television valtaväylä

Televio on Bourdieulle medioista läpituokevin, se hallitsee journalistista kenttää sekä symbolisesti että taloudellisesti. Tämä potentiaalisesti suoran demokratian tehokas väline on käytännössä symbolisen järjestyksen ylläpidon instrumentti ja epäolennaisuuksiin keskittyvän journalismin täytämäs narstisten itsen esittelyn tila. Televisioruutu on Bourdieulle eräänlainen Narkissoksen peili.

Talk-show on Bourdieulle 1990-luvun karkean televisioviihteen paradigma: se keskittyy tekosyitä elämän äärimäisyyksiin tarjoten tiloja katsojien ja esiintyjien voyeurismille ja ekshibitionismille. Visailut vetoavat tähän samaan näkemisen ja nähdyksi tulemisen vetovoimaan.

Journalismin kenttä vieteele tutkijoita, intellektuelleja ja poliitikkoja lupaamalla huomiota, puhetilaa ja laajaa yleisöä. Kun television näkymättömän sensuurin rakenteet määrittelevät kuitenkin sekä puheenaiheet, puhekumppanit että -ajan, on tuloksena pika-ruokakulttuuria vastaavaa pikaajatteluja pika-ajattelijoina. Bourdieun pilkkaamat keskusteluohjelmiin kutsuttavat vakiovieraat, *fast-thinkerit*, "ajattelevat nopeammin kuin oma varjonsa". He ajattelevat kysymyksen ja oletetun vastauksen välisessä kiihdytetyssä nopeudessa, jossa kukaan ei voi todella ajatella. Tästä johtuen television keskusteluohjelmien osanottajat toistavat jo kertaalleen vastaanotettuja ja hyväksytyjä ajatuksia, joiden vastaanottaminen ei siten tuota enää vaikeuksia. "Vastakohtana ajattelu on lähtökohtaisesti kumouksellista: sen täytyy alkaa 'vastaanotettujen ajatusten'

hajoittamisesta". Ajattelun antiteesinä pika-ajattelu tekee kriittisyyden ja olennaisuuksiin keskittymisen mahdottomaksi ja auttaa näin yhteiskunnallisen konsensuksen ylläpitämisessä B on kyseessä sitten poliittinen väittely tai kulttuuriin keskittyvä keskusteluohjelma.

Kriittisiksi tarkoitetuissa keskusteluohjelmissä osanottajien sijoittaminen kasvotusten tuottaa tasa-arvoisuuden illuusiota, jolla pyritään peittämään journalistien asettautuminen status quon puolelle. Keskustelua ohjailevat juontajat ovat kuuluja televisiopersoonia, joilla on valta ilmaista itseään ja olla olemassa julkisesti. Näihin kohdistuva huomio on Bourdieun mukaan usein "epäsuhtainen heidän älyllisten ansioidensa kanssa". Valta-asemassa olevien juontajien keskeytykset, hoputukset ja kärsimättömyyden osoitukset manipuloivat keskusteluohjelmien kulua. Kulttuurin merkinimiä, kuten titteleillä kuorutettuja akateemikkoja, kunnioitetaan myös televisioväittelyissä näiden institutionalisoidun aseman ansiosta. Sen sijaan kulttuuristen vastavoimien kommenteille ei ole lähetyksissä koskaan aikaa. Bourdieun mukaan kyse on viime kädessä siitä, että katsojaa pidetään lähtökohtaisesti imbesillinä, joka ei kykene seuraamaan älykästä keskustelua.

Usein toistensa vastavoimiksi positoidut keskustelijat tuntevat toisensa, lounastavat ja päivällistävät yhdessä. Televisioväittelyt ovat tällöin seuraaleikkia, sulavaan suorituksen tähtäävää retorista harjoittelua. Vastaavasti uutislähettykset keskittyvät urheilu-uutisiin, luonnonkatasrofeihin, onnettomuuksiin ja poliittisen elämän ritualisoituneimpiin ja anekdoottimaisimpiin tapahtumiin, kuten valtion päämiesten valtiovierailuihin ja niiden indeksisiin kättelykohtauksiin. Uu-

tiset vaativat Bourdieun mukaan katsojaltaan vain uteliaisuutta, eivätkä minkäänlaisia B ainakaan poliittisia B ennakkotietoja. Näin maailma ja sen tapahtumat, jopa politiikka, de-politisoidaan: tapahtumilla ei joko ole näennäisesti mitään seurauksia tai niitä dramatisoidaan yleistasoiksi yhteiskunnallisiksi ongelmiksi. Televisiofilosofit astuvat esiin pelastajina tuottamaan järkeä näihin merkityksettömiin, anekdoottimaisiin ja sattumanvaraisiin uutispaloihin, joiden kautta tuotetaan kuvia maailman tilasta.

Televio demokratian airuena

Halki *Sur la télévisionin* toistuvan tausta-ajatuksen mukaan televisiossa voitaisiin sanoa ja näyttää jotakin muuta, jotakin olennaisempaa: "jos niin kallisarvoisia minuutteja käytetään yhdentekevien asioiden sanomiseen, tämä johtuu siitä, että yhdentekevät asiat ovat itse asiassa hyvin tärkeitä kätkeysään kallisarvoisia asioita". Teos käsittelee nimenomaisesti 1990-luvun ranskalaista televisio-kulttuuria, jonka Bourdieun näkee jonkinlaisena journalismin alennustilana. "Tinkimätön, jopa aggressiivinen esoteerisuuden politiikka", joka ilmenee niin *prime-timen* helppoissa ratkaisuisissa kuin yön pikkutuntien rohkeammassa ohjelmissä, leimaa kompromisseihin halukasta ja suurta yleisöä liehittelevää journalismia.

Sensaatiomaiseen, spektakkelimaiseen ja kaupalliseen keskittyvä televisio dramatisoi Bourdieun mukaan tapahtumia ohjailemalla niitä, liioitellen niiden tärkeyttä ja traagisuutta. Televisiouutiset rakentuvat toisille uutislähettyksille ja sanomalehtiutisille, jotka kaikki käsittelevät samoja asioita. Itseensä viittaava journalistinen kenttä siis tuottaa itse uutisensa.

Koska taloudellinen etu on kaiken televisiotoiminnan taustamotiivi, ei skandaalinomaisia uutisia voida jättää kertomatta – vaikeneminen ei ole strategia. Esimerkiksi uutisoimalla näytävästi etnisistä kahakoita televisio edesauttaa Ranskan äärioikeistolaisen Kansallisrintaman, Front Nationalen propagandaa ja antaa sille esiintymistilaa. Uutisoimalla FN:n toimintaa televisio samalla mainostaa sitä.

Bourdieuulla onkin vankka kuva siitä, mitä televisio voisi B ja mitä sen tulisi olla. Televisio on hänelle ensisijaisesti demokraattinen informaatio- ja keskustelukanava, joka nykyisessä muodossaan tukkeutuu vääristelyistä ja ”joka ei kiinnostakaan ketään”. Arkisen tasolla televisio toimii banalisaation välineenä ja muokkaa mentaalisia rakenteita ja ajattelutapoja television tarjoamien moralisovien mallien mukaisesti. Television kuvavirtaa johdattelevat sanat ”tuottavat asioita, luovat valeskuvia, pelkoja, tai yksinkertaisesti vääriä representaatioita”.

Toisin kuin useat mediatutkijat, Bourdieu ei siis tutki, miten ja millaisia kuvia mediat tuottavat maailmasta tai miten niitä luetaan, vaan hän painottaa nimenomaan ”oikeiden” ja ”väärin” representaatioiden eroa. Toisin sanoen Bourdieun lähtökohdaksi ei ole niinkään reaalin televisiotoiminta ja ohjelmavirta, tavat joilla katsojat käyttävät välinettä, vaan paremminkin median toteutumaton ihannekuva. Tämän demokraattisen televisioideaalin avulla hän kritisoi olemassa olevaa mediakulttuuria. Omien sanojensa mukaan Bourdieu ei tosin jaa joidenkin tuntemaa nostalgiaa ”menneisyyden pedagogis-paternalistista” televisiota kohtaan, sillä sekään ei edusta television demokraattista käyttöä, tiedon levittämistä laajassa mittakaavassa. Bour-

dieun televisiomalli onkin selvästi utopia.

Takaisin tiukkatieteellisyteen

Sur la télévisionin journalismikritiikin ytimenä ei ole vain tapaa, jolla televisio manipuloi informaatiota, vaan kenties olenaisemmin tavat, joilla journalismi vaikuttaa myös kulttuurin muilla alueilla, kuten tieteessä ja taiteessa. Bourdieun mukaan journalismin kentän vaikutusvalta television-omaistaa myös akateemista kulttuuria, ja samalla *fast thinking* valtaa yhä enemmän jalansijaa. Hän liittää tieteenalojen välisten raja-aitojen horjumisen osin journalismin vaikutuksiin: tieteellisen kentän ulkopuolisten arvotukset ja mielipiteet tunkeutuvat eri tieteenaloille, tieteellisiä in- ja out-listoja laaditaan kiihtyvällä nopeudella ja tiedeyhteisöstä poimitaan yksittäisiä henkilöitä medioiden valokeilaan.

Vastausautomaatteina toimivat mediaälyköt, etenkin nuorekkaat filosofit, ovat tuttu ilmiö Suomessakin. Asiantuntijoiksi positioidut *fast thinkerit* tuottavat sekunnin viiveellä vastauksia kysymyksiin niin mediakulttuurin tilasta, ihmiskunnan tulevaisuudesta, taiteen asemasta kuin kahvilakulttuuristakin.

Tiedemaailman ja journalismin kohtauspintoja käsitellessään Bourdieu asettautuu vastustamaan paitsi pikaajattelijoiden valetieteellisyyttä, myös tieteen kentän ulkoisten arvostelijoiden vaikutusvaltaa ja tieteen välisten raja-aitojen ylittämistä. Bourdieu haaveksii sosiologiasta yhtä autonomisena tieteenalana kuin matematiikka: ”mutta valitettavasti kaikki tuppaantuvat siihen”. Poikkitieteellistä näkökulmaa edustavan oppiaineen, kuten elokuva- ja televisiotieteen näkökulmasta taas on aiheellista pohtia tieteen tekemi-

sen edellytyksiä tällaisessa karsinoidussa ja suljetussa akateemisessa järjestelmässä. Korostaessaan tieteellisen keskustelun tason ja keskustelun mahdollistavaa, keskustelijoiden jakamaa yhteistä pohjaa Bourdieu esittää eräänlaista tieteellistä norsunluutornia, josta käsin tieteen autonomian puolesta voidaan taistella.

Tiede ja intellektualismi edustavat Bourdieulle kriittisyyttä, vapautta ja muutoksen mahdollisuutta, journalismi vulgarisoivaa ja banalisoivaa, olemuksellisesti anti-intellektuaalista valtaa. Malli muistuttaa miltei raamatullista Daavidin ja Goljatin kamppailua, jossa kriittisyyden hintelä ritsa käy taistoon informaatio- ja viihdeteollisuuden lihassmassaista jättäjiä vastaan. Tiedeinstituution ja tieteen kenttien sisäisten valtasuhteiden tai niiden sosiaalisten, taloudellisten ja poliittisten kytkösten pohdinnat jäävät Bourdieun esityksessä sivuun kritiikin kiinnittyessä yksittäisiin mediaälykköihin.

Sur la télévisionin saama huomio osoittaa osaltaan, että televisioikulttuuria koskevalle keskustelulle on tarvetta. Enemmän pamflettina kuin systemaattisena analyysinä teos herättelee yleistasoista keskustelua televisioviihteen ja journalismin tolasta, ennako-oletuksista ja vaihtoehdoista. Bourdieu nostaa esille ja kritisoi osuvasti useita journalistisen kentän ilmiöitä ja konventiota, jotka on helppo havaita suomalaisessakin televisiokontekstissa. Huolimatta siitä, miten kiinnostavana itse kukin kokee *Sur la télévisionissa* rivien välissä esille piirtyvän informaatio- ja kommunikaatiokanavan kansanvalistuksellisen televisiomallin, teos on kiivaudessaan, pisteliäisyydessään ja tiukkasanaisuudessaan sangen piristävä puheenvuoro.

Susanna Paasonen